

зання, во всякому випадку такі факти повинні становити основу для дисциплінарної їх відповідальності – позбавлення повноважень адвоката.

Крім того, потрібно визнати, що принцип состязательності повинен визначати однакові правила для всіх учасників, а також він не може бути визнаний таким, що витіснює з громадянського процесу принцип об'єктивної істини ні в Україні, ні в Російській Федерації.

Представляється, що авторська гіпотеза повинна сприяти виконанню завдань по зміцненню законності і правопорядку, попередженню правопорушень, формуванню поважливого ставлення до закону і суду в громадянському судопроизводстві.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Чесовской Е. Действует ли принцип объективной истины в гражданском процессе? / Е. Чесовской // Российская юстиция. – 2001. – № 5. – С. 16–17.
2. Волосенко С. О. Яку істину суд встановлює при розгляді цивільної справи? / С. О. Волосенко // Юриспруденція : теорія і практика. – 2005. – № 10 (12). – С. 9–19.
3. Гуменюк М. Реалізація принципу змагальності сторін в цивільному судочинстві. 21 травня, 2013 р. <http://naub.ua/2013/realizatsiya-pryntsypu-zmahalnosti-storin-v-tsyvilnomu-sudochynstvi/>.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1680-IV. [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Журба Іванна Олександрівна

ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ І ОБ'ЄКТИВНОЇ ІСТИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ДЕЯКІ ПОРІВНЯЛЬНІ АСПЕКТИ

Автор в цій статті в порівняльному аспекті розглядає лише деякі аспекти застосування принципу змагальності та об'єктивної істини як в законодавстві, так і в практичній діяльності.

Ключові слова: цивільне судочинство, принцип змагальності, принцип об'єктивної істини, сторони, суд.

Zurba Ivanna

ADVERSARIAL PRINCIPLE AND OBJECTIVE TRUTH IN CIVIL PROCEEDINGS: SOME COMPARATIVE ANALYSIS

The author of this article in comparative perspective considers only some aspects of the application of the principles of competition and objective truth both in legislation and in practice.

Keywords: civil proceedings, the adversarial principle, the principle of objective truth, the parties, the court.

Ізарова Ірина Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правосуддя,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДК 347.9

АЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ ТА АВТОНОМНІСТЬ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОЦЕДУР ЯК ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті досліджується сутність таких принципів цивільного процесу ЄС як альтернативність та автономність, що знайшли свою реалізацію в положеннях регламентів про видачі Європейського судового наказу та процедури вирішення дрібних спорів, які, в світлі реформи, що відбулася упродовж 2015 року, набули нового масштабу і значення.

Ключові слова: цивільний процес ЄС, принципи цивільного процесу ЄС, транскордонні спори.

Поступове формування цивільного процесу ЄС стало результатом реалізації основних положень установчих договорів ЄС і гармонізації цивільного процесу держав-членів Союзу. Ця ефективна єдина система судового захисту цивільних прав створювалася за допомогою загальноєвропейського законодавства, що врегульовує діяльність судів з розгляду і вирішення цивільних і комерційних справ транскордонного характеру, визначає

умови та форми співробітництва між судами різних держав – членів, а також забезпечує можливість виконання судових рішень у різних державах-членах без додаткових процедур визнання, створюючи спільний правовий простір цивільного судочинства для захисту прав жителів ЄС [1; 71-83, 95-110].

Незважаючи на те, що останнім часом доволі активно досліджуються різні аспекти цивільного процесу ЄС (В. Вебрайте, П. Гот-

твальд, К. Крамер, В. Терехов та ін.), питання, пов'язані з його принципами або вихідними ідеями залишаються поза увагою науковців.

Принципи цивільного процесу ЄС мають основоположний і фундаментальний характер, який проявляється в тому, що вони є не типовими правовими приписами, а вихідними ідеями, на яких ґрунтується масив усіх інших правових норм цієї галузі права. Серед них варто виділити альтернативність та автономність загальноєвропейських процедур як основних проваджень цивільного процесу ЄС.

Автономність загальноєвропейських процедур, які складають основу цивільного процесу ЄС, забезпечується за допомогою комплексності визначених положеннями відповідних регламентів процесуальних дій, за допомогою яких суд може повністю розглянути справу і ухвалити рішення по суті, не застосовуючи при цьому національне процесуальне законодавство.

Характеризуючи Європейську процедуру розгляду дрібних спорів (далі – ESCP), слід відзначити її стадійність [2; 3; 140-252]. На першій стадії заявник у стандартній, передбаченій у додатку до регламенту, формі звертається до суду, який перевіряє її відповідність встановленим вимогам і розпочинає процедуру ESCP (ч. 1 ст. 4). Якщо заявник не надав достатньої інформації або має внести певні уточнення, суд може надіслати йому форму В (додаток II). Позов буде відхилено, якщо позивач не надав необхідної інформації або не виправив зауваження в зазначений строк, а також якщо позов є явно необґрунтованим чи неприйнятним (ч. 4 ст. 4).

Після того як суд отримав правильно заповнену форму заявки, він переходить до другого етапу процедури – готує стандартну форму для відповідача (форма С, додаток III), яку разом з копією позову і іншими документами надсилає відповідачу (ч. 2 ст. 5).

Відповідач має право заперечити протягом 30 днів з дати вручення документів, і його відповідь надсилається судом заявнику протягом 14 днів з моменту її отримання (ч. 3 ст. 5). Зустрічний позов, поданий відповідачем за допомогою форми А, подається до позивача так само, як первісний позов було подано до відповідача (ч. 6-7 ст. 5).

Третій етап процедури – це розгляд вимог і ухвалення рішення. Суд має право призначити та провести усне слухання справи, тільки якщо це видається необхідним або на вимогу однієї зі сторін (ст. 8). Рішення у справі має бути ухвалено протягом 30 днів з моменту отримання відповіді від відповідача (або позивача, якщо є зустрічний позов) (ст. 7).

Рішення, ухвалені в процедурі ESCP, визнаються і виконуються в інших державах-членах і не можуть бути переглянуті по суті в державі виконання. На прохання однієї зі сторін суд, без будь-яких додаткових витрат, видає спеціальний документ – сертифікат рішення, використовуючи встановлену форму D (додаток IV).

Автономність процедури видачі Європейського судового наказу (далі – ЕОР) теж

підтверджується її комплексністю і стадійністю – від відкриття провадження у справі і до ухвалення судового рішення. Процедура ЕОР охоплює кілька послідовних процесуальних дій суду та заявника, які можна об'єднати в такі стадії: відкриття провадження у справі та розгляд і вирішення справи [4; 3; 17-140].

На першій стадії заявник заповнює стандартну форму заяви в додатку А та подає її до компетентного суду, який повинен вирішити питання, чи було виконано передумови застосовності цієї процедури (транскордонний характер, цивільна і комерційна справа, юрисдикція суду тощо), якомога швидше та розглянути обґрунтованість заяви (ст. 7 та 8). Якщо вимоги можуть бути розглянуті тільки частково за процедурою ЕОР, суд може запропонувати змінити вимоги, застосувавши форму С (ст. 10). Заявник повинен визначитися – прийняти або відхилити запропоновану процедуру ЕОР протягом певного строку.

Якщо заявник приймає пропозицію суду, справа переходить до другої стадії й суд ухвалює рішення в частині вимог (ст. 12). Наслідки щодо іншої частини первісних вимог регулюються національним процесуальним законодавством. Якщо заявник не відповідає протягом визначеного терміну або відмовляється від пропозиції суду, суд відмовляє у прийнятті заяви в порядку ЕОР у повному обсязі та інформує заявника про причини, з яких вимогу було відхилено, використовуючи форму D (додаток IV) (ст. 11).

Таким чином, положення Регламентів № 861/2007 та № 1896/2006 комплексно врегульовують всі процесуальні дії, які необхідні для розгляду справи та ухвалення рішення суду. Положення національного законодавства при розгляді цивільних і комерційних справ транскордонного характеру за допомогою загальноєвропейських процедур застосовуються тільки у таких випадках:

- якщо суд у процедурі ESCP, отримавши заяву, з'ясує, що вимога виходить за рамки Регламенту № 861/2007 і не може розглядатися за його положеннями, він повинен застосувати правила чинного національного процесуального законодавства своєї країни;

- якщо у процедурі ESCP сума зустрічного позову перевищує 2000 євро або сума обох позовів (первісного та зустрічного) більша, ніж визначена сума, справа повинна розглядатися за відповідним процесуальним законодавством держави – члена компетентного суду;

- наслідки щодо тієї частини вимог, які не можуть бути розглянуті за процедурою ЕОР, регулюються національним процесуальним законодавством.

Слід також зауважити, що порядок оскарження і виконання судового рішення регулюється законодавством держави, в якій воно буде відбуватися. Так, наприклад, суд у державі-члені виконання може, на прохання відповідача, відмовити в задоволенні заяви про виконання рішення, якщо рішення суперечить іншому рішенням суду, яке раніше було ухвалено судом між тими ж сторонами, з

того самого предмета і відповідає умовам, необхідним для його визнання (ст. 22 Регламенту № 1896/2006). При цьому компетентні у виконанні рішення органи повинні дотримуватися мінімальних стандартів, передбачених у ст. 21-23 Регламенту № 1896/2006 та глави III Регламенту № 861/2007. Під час оскарження рішень, ухвалених у загальноєвропейських процедурах, суди повинні дотримуватися тих вимог, які визначені положеннями ст. 20 Регламенту № 1896/2006 та ст. 17 та 18 Регламенту № 861/2007.

Автономність загальноєвропейських процедур пов'язана з ще одним важливим принципом – їх альтернативністю, що полягає у наданому заявникові праві вибору між ними та тими інструментами захисту своїх прав, які надані йому відповідно до положень національного процесуального законодавства. При їх підготовці підкреслювалося, що обов'язкова процедура забезпечила б більш широкі можливості, – особливо, якби вона не була обмежена лише випадками із транскордонними наслідками. Водночас розглядалася можливість надання суддям повноважень із розгляду транскордонних справ у звичайному порядку [5], яку потім і було реалізовано.

Сфера застосування цивільного процесу ЄС є надзвичайно дискусійним питанням, і, на переконання багатьох науковців, він має охопити і внутрішні спори, що регулюються за допомогою національного законодавства держав-членів. Так, М. Сторм вважає, що вони мають охоплювати і внутрішні процедури, оскільки завдяки ініціативам Спільноти і на основі фундаментальних принципів ЄС, зокрема права на справедливий судовий розгляд, можливо домогтися системи процесуального закону, яка є загальною для всіх держав-членів [6].

Альтернативний характер загальноєвропейських процедур створює труднощі, як зауважує К. Крамер, робить процесуальне право розсіяним, призводить до множинності процедур, оскільки європейські процедури не вимагають включення до національної системи процесуального права, бо регламент, на відміну від директиви, може не бути реалізований у національному процесуальному законодавстві, але застосовується в повному обсязі [7; 253-283].

Альтернативність загальноєвропейських процедур з вирішення дрібних спорів та видачі Європейського судового наказу забезпечується за допомогою надання права вибору, в якому порядку захищати свої права, заявникові. Йому, відповідно до положень Регламенту № 1896/2006, право обирати подальшу долю захисту своїх прав у разі подання відповідним заявнику про заперечення. У такому разі, відповідно до положень ст. 17, якщо заяву про заперечення подано впродовж встановленого строку, процедура має продовжуватися в компетентному суді держави-члена походження відповідно до правил звичайного цивільного процесу, якщо заявник явно не вимагав завершення процедури в такому випадку.

Відповідно до ухвалених у грудні 2015 р. змін до Регламенту №1896/2006, які набудуть чинності в липні 2017 р., якщо заяву про заперечення було подано впродовж встановленого в ч. 2 ст. 16 строку, процедура має продовжуватися перед компетентним судом держави-члена походження, якщо заявник явно не вимагав завершення процедури в такому випадку. Процедура може продовжуватися відповідно до: (а) Європейської процедури вирішення дрібних спорів, встановленої в Регламенті (ЄС) № 861/2007, якщо вона може бути застосована; або (б) будь-якої відповідної процедури національного цивільного процесу [3; 60-61]. У разі, якщо позивач не зазначив, які з перелічених процедур він просить застосувати до його заяви в разі подання відповідачем заперечення проти виданого судового наказу, або якщо заявник вимагав, щоб Європейська процедура вирішення дрібних спорів була застосована для розгляду його заяви в разі можливості, процедура з розгляду його заяви має відбуватися відповідного національного цивільного процесу, якщо тільки заявник явно не вимагав, що такий перехід не було застосовано.

Питання про обов'язковість або альтернативність запропонованих процедур має надзвичайно важливий характер. Цілком очевидно, що будь-яка особа шукатиме найбільш ефективного оптимального способу та форми захисту своїх прав, що на практиці доведе, які шляхи до вдосконалення цивільного судочинства найкращі, і дозволить уникнути необґрунтованих непослідовних змін та створити справді ефективну єдину систему цивільного процесу в Європі.

Але, на наше переконання, поширення сфери дії цивільного процесу ЄС на внутрішні спори навряд чи приведе до бажаного результату, адже ці альтернативи за своєю природою і транскордонні за призначенням процедури навряд чи складуть гідну конкуренцію положенням внутрішнього національного процесуального законодавства держав-членів. Саме альтернативний і автономний характер загальноєвропейських процедур надає їм перевагу та забезпечує ефективне застосування залежно від волі заявника.

Століттями накопичені і дбайливо зібрані правила судового врегулювання спорів у порядку національного цивільного судочинства відображають усі особливості традиційного ментального підходу різних держав-членів. Тим часом цивільний процес ЄС утворювався як альтернативний механізм наднаціонального рівня, який спрямований, передусім, на нівелювання відмінностей національних процесуальних систем задля досягнення ефективного захисту жителів ЄС. Це абсолютно не означає, що застосовані до внутрішніх спорів процедури та положення цивільного процесу ЄС стануть більш ефективними та зможуть забезпечити відповідний рівень захисту прав учасників внутрішніх спорів.

Розвиток цивільного процесу ЄС є надзвичайно важливим та необхідним з огляду на по-

дальшу інтеграцію його держав-членів. В подальшому цілком можливо, що єдині правила цивільного судочинства, які будуть застосовуватися як у транскордонних, так й у внутрішніх справах, стануть найбільш вдалим рішенням не тільки для забезпечення належного функціонування внутрішнього ринку, але й для забезпечення єдиних засад здійснення правосуддя в межах всієї європейської спільноти, що об'єднана регіональним союзом Ради Європи.

Альтернативність загальноєвропейських процедур, які надають можливість розгляду справ транскордонного характеру у спрощеному порядку є не тільки принципом цивільного процесу ЄС. Її можна розглядати як вихідну ідею для запровадження загального і альтернативного спрощеного порядку розгляду справ в будь-якому цивільному процесі, зокрема національному. З огляду на це, слід згадати і положення Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України (щодо судової реформи)» [9] (далі – Проект).

Ми підтримуємо пропозицію про встановлення альтернативи звернення до суду в порядку наказного або спрощеного позовного провадження, що закріплена у ч. 4 ст. 96 Проекту змін до ЦПК; права позивача заявити клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, якщо це допускається цим Кодексом, передбачену у п. 3 ст. 120⁷.

Водночас з упередженістю ставимося до положення, запропонованого у п. 4 ч. 4 ст. 223¹ Проекту. Так, відповідно до згаданого положення суд може з урахуванням обставин справи дійти висновку про недоцільність розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження. На наше переконання, не визначені чітко підстави для висновку суду про недоцільність розгляду справи в спрощеному порядку можуть стати недоліком запровадженої конструкції, знівелювати її основне призначення та мету. Натомість забезпечення права сторін на обрання спрощеної процедури захисту своїх прав буде відповідати загальноєвропейським стандартам здійснення правосуддя в цивільних справах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ізарова І.О. Теоретичні засади цивільного процесу ЄС : монографія / І. О. Ізарова. – Київ : ВД Дакор, 2015. – 336 с.
2. Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure [Electronic resource]. – Mode of access : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007R0861>.
3. Ізарова І. О. Науково-практичний коментар до цивільного процесуального законодавства Європейського Союзу: перші загальноєвропейські процедури розгляду і вирішення цивільних та комерційних справ транскордонного характеру – видачі Європейського судового наказу й вирішення дрібних спорів. Частина 1 / І. О. Ізарова ; пер. з англ. І. О. Ізарової, А. В. Сизової. – Київ : ВД «Дакор», 2016. – 308 с.
4. Regulation (EC) No. 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure [Electronic resource]. – Mode of access : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32006R1896>.
5. Green Paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation [Electronic resource]. – Mode of access : http://europa.eu/legislation_summaries/other/l33212_en.htm.
6. Storme M. A. Single Civil Procedure for Europe : A Cathedral Builders' Dream [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.asianlii.org/jp/journals/RitsLRev/2005/6.pdf>.
7. Kramer X. E. A Major Step in the Harmonization of Procedural Law in Europe : the European Small Claims Procedure Accomplishments, New Features and Some Fundamental Questions of European Harmonization / A.W. Jongbloed (ed.) // The XIII-th World Congress of Procedural Law : The Belgian and Dutch Reports. – Antwerpen : Intersentia, 2008. – Pp. 253–283.
8. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України (щодо судової реформи)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jrc.org.ua/upload/steps/1f7a9a447248438a4822aaffe5085c1.pdf>.

Изарова Ирина Александровна

АЛЬТЕРНАТИВНОСТЬ И АВТОНОМНОСТЬ ОБЩЕЕВРОПЕЙСКИХ ПРОЦЕДУР КАК ПРИНЦИПЫ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

В статье исследуется сущность таких принципов гражданского процесса ЕС как альтернативность и автономность, что нашли свою реализацию в положениях регламентов о выдаче Европейского судебного приказа и процедуру решения мелких споров, которые, в свете реформы, состоявшейся в течение 2015 года, приобрели новый масштаб и значения.

Ключевые слова: гражданский процесс ЕС, принципы гражданского процесса ЕС, трансграничные споры.

Izarova Irina

ALTERNATIVE AND AUTONOMY AS THE PRINCIPLES OF EUROPEAN CIVIL PROCEDURE

This article deals with the essence of the principles of European Civil Procedure EU – alternative and autonomy. It is the main idea of the regulations, creating the European Order for Payment Procedure and European Small Claims Procedure. In the light of the reforms that took place during 2015, this idea acquired a new scope and significance.

Keywords: European Civil Procedure, principles of European Civil Procedure, cross-border cases